

Nr 31.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1919 kl. 2 e. m.

Memorial med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m. ävensom i ämnet väckt motion.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Akerman, Gezelius, Ingeström, Rogberg, greve Spens, Fagerlin, Edward Larson, J. Carlsson, Lindqvist i Kosta, Lindley, Hederstierna, Leo, Svensson i Betingetorp, Johanson i Gäre och Billqvist. *

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I utlåtande nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 118, med förslag till lag om fri rättegång samt till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken ävensom en i ämnet väckt motion hemställde första lagutskottet, som avgav yttrande allenast över förstnämnda lagförslag, 1:o) att riksdagen måtte antaga ifrågavarande förslag, samt 2:o) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1:o) hemställt.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren godkänt en vid utlåtandet av herr Gezelius m. fl. fogad reservation, varemot andra kammaren bifallit utskottets hemställan.

De skiljaktigheter i sak, som sålunda föreligga mellan kamrarnas beslut, avse

1) frågan om den ekonomiska ställning, vari part skall befinna sig för att kunna komma i åtnjutande av fri rättegång (1, 7, 10 och 13 §§¹);

¹ Paragrafnumren hänföra sig här och i det följande till utskottets hemställan.

2) frågan, i vilken utsträckning förmånen av fri rättegång må beviljas i brottmål (1 §);

3) frågan, huruvida som villkor för rätt att erhålla fri rättegång bör uppställas den fordran, att parts talan ej får vara uppenbart ogrundad, det vill med andra ord säga, huruvida beviljandet av fri rättegång bör föregås av en särskild förprövning i sådant avseende (1 §);

4) frågan om den omfattning, i vilken part, som beviljats fri rättegång, må njuta ersättning för vittnesinkallelser (2 §, jfrd med 6 §);

5) frågan om biträdets kvalifikationer (5 §);

6) frågan, huruvida part, som beviljats fri rättegång, jämväl bör åtnjuta förmånen av fri verkställighet (12 §); samt

7) frågan om den tid, inom vilken kronans talan skall väckas, för att part, som åtnjuter fri rättegång, må kunna förpliktas ersätta statsverket kostnad, varifrån han varit befriad (13 §).

Med anledning av vad sålunda förekommit har utskottet till behandling förehaft frågan om sammanjämkning av de skiljaktigheter, som förefinnas mellan kamrarnas beslut.

Beträffande frågan om *fattighetsgraden* har utskottet ansett sig böra hemställa, att andra kammaren biträder första kammarens beslut. Se nedan 1, 7, 10 och 13 §§.

Vidkommande frågan om *fri rättegång i brottmål* har utskottet ansett sig böra hemställa, att första kammaren biträder andra kammarens beslut. Se nedan 1 §.

I fråga om *förprövningen* har utskottet ansett sig böra hemställa, att första kammaren biträder andra kammarens beslut. Se nedan 1 §.

Beträffande frågan om parts rätt till *ersättning för vittnesinkallelser* har utskottet ansett sig böra hemställa, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, godkänna nedan intagna lydelse av 2 § med därav påkallad jämkning i 6 §. I samband härmed har utskottet föreslagit den ändringen i 6 §, att rätten eller dess ordförande skall föranstalta om delgivning och inkallelse, som i 2 § sägs, allenast där parten därom framställer begäran.

I fråga om *biträdets kvalifikationer* har utskottets ansett sig böra hemställa, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, godkänna nedan intagna lydelse av 5 §.

Vidkommande frågan om *fri verkställighet* har utskottet ansett sig böra hemställa, att kamrarna, med frånträdande av sina förut fattade beslut, godkänna nedan intagna lydelse av 12 §.

Vad slutligen angår frågan om *den tid, inom vilken kronans återvinningstalan skall anställas*, har utskottet ansett sig böra hemställa, att andra kammaren biträder första kammarens beslut. Se nedan 13 §.

Utskottet hemställer alltså,

att kamrarna, med frånträdande i ovan angivna fall av förut fattade beslut, må antaga följande

(Utskottets ursprungliga förslag.)

(Utskottets sammanjämningsförslag.)

Lag

om fri rättegång.

Med upphävande av 15 kap. 9 § rättegångsbalken samt med ändring av vad lag och författning i övrigt innehålla mot denna lag stridande, förordnas som följer:

Om fri rättegång vid underrätt.

1 §.

Vid allmän underrätt, polisdomstol, poliskammare och krigsrätt samt första domstol i skiftesmål och i vattenmål må på de villkor och i den omfattning, som här nedan stadgas, fri rättegång i visst mål beviljas den, som icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången därstädes förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna medel, som skäligt må anses erforderliga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

I brottmål, där brottet är sådant, att det hör under allmänt åtal eller må efter angivelse åtalas av allmän åklagare, må fri rättegång ej beviljas målsägande i annat fall än att åklagaren anhängiggjort talan i målet. Fri rättegång må ej heller beviljas den, vilkens talan grundar sig på överlåtelse, som kan antagas hava skett i syfte att därmed vinna sådan förmån.

1 §.

Vid allmän underrätt, polisdomstol, poliskammare och krigsrätt samt första domstol i skiftesmål och i vattenmål må på de villkor och i den omfattning, som här nedan stadgas, fri rättegång i visst mål beviljas den, som icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången därstädes förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

(Utskottets ursprungliga förslag.)

2 §.

Part, som beviljats fri rättegång, vare befriad från erläggande av stämpelavgift i målet och njute tillika den förmån att av allmänna medel skola gäldas expeditionslösen, kostnad för delgivning av stämning, vittnesinkallelser och sådana rättens beslut, varav motparten skall erhålla del, samt ersättning till av parten åberopade vittnen, såvida deras hörande i målet ej utan skäl påkallats, så ock ersättning till tjänsteman för särskild förrättning eller å tjänstens vägnar förskjuten kostnad.

Där så finnes erforderligt för behörigt anhängiggörande eller utförande av partens talan, må ock lämplig person förordnas att mot ersättning av allmänna medel biträda parten i rättegången.

3 §.

Beslut om fri rättegång meddelas av rätten eller, då rätten ej sitter, av dess ordförande.

4 §.

Ansökan om fri rättegång göres muntligen eller skriftligen och skall åtföljas av skriftlig, på heder och samvete avgiven uppgift å sökandens hetsvillkor och omfånget av honom åliggande underhållsskyldighet; äro sagda förhållanden ej kända, bör uppgiften vara styrkt genom offentlig myndighet eller trovärdig, känd person.

5 §.

Rättegångsbiträde förordnas av rätten eller, då rätten ej sitter, av dess ordförande. *Har part till rättegångsbiträde föreslagit någon, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov samt yrkesmässigt utövar advokatverksamhet, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro.*

(Utskottets sammanjämningsförslag.)

2 §.

Part, som beviljats fri rättegång, vare befriad från erläggande av stämpelavgift i målet och njute tillika den förmån att av allmänna medel skola gäldas expeditionslösen, kostnad för delgivning av stämning och sådant rättens beslut, av vilket motparten skall erhålla del, samt för inkallelse av och ersättning till sådana av parten åberopade vittnen, vilkas hörande rätten prövar för målets utredning erforderligt, så ock ersättning till tjänsteman för särskild förrättning eller å tjänstens vägnar förskjuten kostnad.

5 §.

Rättegångsbiträde förordnas av rätten eller, då rätten ej sitter, av dess ordförande.

Där målets beskaffenhet det fordrar, bör till biträde förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov. Därvid bör företrädesvis anlitas någon, som yrkesmässigt utövar advokatverksamhet.

Har i fall, som i andra stycket sägs, part till rättegångsbiträde föreslagit person, som där avses, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro.

(Utskottets ursprungliga förslag.)

(Utskottets sammanjämningsförslag.)

Vid förordnande av rättegångsbiträde må, när skäl därtill äro, biträdet berättigas att sätta annan lämplig person i sitt ställe.

6 §.

Om delgivning, som i 2 § sägs, föranstalte rätten eller dess ordförande.

6 §.

Om delgivning *och inkallelse*, som i 2 § sägs, föranstalte, där *parten därom framställer begäran*, rätten eller dess ordförande.

7 §.

Finnes under rättegången, att parten utan intrång i de medel, som *skäligen må anses erforderliga* för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälla kostnaderna för rättegången, äge rätten förordna, att förmånen av fri rättegång skall upphöra. Lag samma vare, där parten berett sig fri rättegång, oaktat hans talan är av beskaffenhet, som i 1 § andra stycket andra punkten sägs.

7 §.

Finnes under rättegången, att parten utan intrång i de medel, som *äro nödiga* för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälla kostnaderna för rättegången, äge rätten förordna, att förmånen av fri rättegång skall upphöra. Lag samma vare, där parten berett sig fri rättegång, oaktat hans talan är av beskaffenhet, som i 1 § andra stycket andra punkten sägs.

8 §.

När rätten från sig skiljer mål, vari fri rättegång varit part beviljad, skall rätten, där parten jämlikt 7 § förklarats förlustig sagda förmån, förpliktad honom ersätta statsverket kostnad, som enligt 2 § skolat gäldas av allmänna medel. Är ej sådant fall för handen, men tappar motparten, varde dylik ersättningskyldighet denne ålagd, där han enligt lag är pliktig gälla vinnande parts rättegångskostnad.

9 §.

Mot beslut, varigenom fri rättegång beviljats, må talan ej föras.

Har rättens ordförande lämnat utan bifall ansökan om fri rättegång eller om förordnande av rättegångsbiträde eller till rättegångsbiträde förordnat annan, än part föreslagit, må parten hos rätten påkalla ny prövning av frågan.

Om fri rättegång i hovrätt och hos Konungen.

10 §.

Har part vid underrätt åtnjutit fri rättegång, vare han, då målet fullföljes till hovrätten, berättigad att jämväl med avseende å rättegången därstädes

10 §.

Har part vid underrätt åtnjutit fri rättegång, vare han, då målet fullföljes till hovrätten, berättigad att jämväl med avseende å rättegången därstädes till-

(Utskottets ursprungliga förslag.)

tillgodonjuta de i 2 § första stycket omförmälda förmåner, såframt ej under tiden partens förmögenhetsförhållanden veterligen så ändrats, att han utan intrång i de medel, som *skäligen må anses erforderliga* för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälda kostnaderna för rättegången i hovrätten. Part äge ock eljest i hovrätten komma i åtnjutande av fri rättegång i den omfattning nu sagts, där han, på sätt i 4 § föreskrives, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången i hovrätten förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna *vad skäligen må anses erforderligt* för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

Där hovrätt i allo eller i huvudsakliga delar bifaller ändringssökande av part, som äger tillgodonjuta de i första stycket angivna förmåner, må hovrätten på partens begäran i det slutliga utslaget tillerkänna biträde, som parten anlitat för rättegången därstädes, ersättning av allmänna medel.

Vad i 1 § andra stycket samt i 6, 7 och 8 §§ är stadgat skall äga motsvarande tillämpning med avseende å fri rättegång i hovrätt.

Mot hovrätts beslut i fråga, som i denna paragraf avses, må talan ej föras.

11 §.

Vad i 10 § är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om mål, som fullföljes hos Konungen.

Om fri verkställighet av dom eller utslag.

12 §.

Har part åtnjutit fri rättegång, vare parten vid verkställighet av dom eller utslag i målet befriad från honom enligt lag åliggande skyldighet att förskjuta kostnad för förrättningen, och skall av allmänna medel gäldas all nödig förrättningskostnad, i den mån den ej kan av tappande parten uttagas.

Har på grund av vad nu stadgats statsverket haft att vidkännas förrättningskostnad, skola bestämmelserna i första stycket icke äga tillämpning i fråga om nytt försök till verkställighet av domen eller utslaget i den del förrättningen avsåg.

(Utskottets ursprungliga förslag.)

(Utskottets sammanjämningsförslag.)

Allmänna bestämmelser.

13 §.

Part, som åtnjutit fri rättegång, må, där han efter rättegångens avslutande finnes utan intrång i de medel, som *skäligen må anses erforderliga* för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kunna gälda rättegångskostnad, som enligt denna lag av allmänna medel guldits, på yrkande av kronans ombudsman i den ort, där parten har sitt hemvist, förpliktas ersätta statsverket sådan kostnad, såframt motparten ej i utslaget ålagts dylik ersättningsskyldighet. Talan härom må ej väckas senare än *två* år efter rättegångens avslutande.

Vad nu stadgats gälle ock i fråga om kostnad, som av allmänna medel guldits för verkställighet av dom eller utslag, dock att tiden för talans anhängiggörande skall räknas från det verkställighetsåtgärden avslutats.

13 §.

Part, som åtnjutit fri rättegång, må, där han efter rättegångens avslutande finnes utan intrång i de medel, som *äro nödiga* för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kunna gälda rättegångskostnad, som enligt denna lag av allmänna medel guldits, på yrkande av kronans ombudsman i den ort, där parten har sitt hemvist, förpliktas ersätta statsverket sådan kostnad, såframt motparten ej i utslaget ålagts dylik ersättningsskyldighet. Talan härom må ej väckas senare än *fem* år efter rättegångens avslutande.

14 §.

Vittnesersättning, som enligt denna lag skall gäldas av allmänna medel, skall utgå efter enahanda grunder och i samma ordning, som stadgas angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

Rättegångsbiträde, som enligt denna lag är berättigad till ersättning av allmänna medel, åtnjute efter rättens prövning skäligt arvode för det arbete, biträdet nedlagt å rättegången för dess förberedande och utförande, så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidsspillan. Ej må biträde, som förordnats av rätten eller dess ordförande, av parten förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

Beslut om ersättning till rättegångsbiträde gånge i verkställighet, ändå att det ej vunnit laga kraft. Skriftligt besked om beslutet skall utan avgift tillhandahållas biträdet.

15 §.

Vad i denna lag sägs om rättegångsbiträde äge ej tillämpning i fall, då, enligt vad särskilt är stadgat, häktad eller vid krigsdomstol tilltalad är berättigad erhålla sådant biträde.

(Utskottets ursprungliga förslag.) (Utskottets sammanjämningsförslag.)

16 §.

Under förutsättning av ömsesidighet äger Konungen förordna, att undersåte i viss främmande stat i fråga om rätt till fri rättegång skall vara likställd med svensk medborgare.

17 §.

Närmare föreskrifter rörande ordningen för gäldande av ersättning enligt denna lag till tjänstemän och rättegångsbiträden ävensom angående delgivningar och inkallelser genom rättens eller dess ordförandes försorg samt vad i övrigt med avseende å denna lags tillämpning är att iakttaga meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.

Stockholm den 24 maj 1919.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservationer:

- 1) av herrar *Gezelius, Rogberg, greve Spens, Fagerlin* och *J. Carlsson*;
- 2) av herr *Edward Larson*;
- 3) av herrar *Lindqvist* i Kosta, *Lindley* och *Leo*;
- 4) av herrar *Hederstierna* och *Svensson* i Betingetorp.